

B O E K E N

Simon, Dina en Roeland

D.J. Wolfson bespreekt:

Jos de Beus, *Economische gelijkheid en het goede leven*, Amsterdam: Uitgeverij Contact, 1993.

Dit boek geeft een boeiende staalkaart van het politiek-filosofische denken over gelijkheid als maatschappelijk vraagstuk, waarin de stand van zaken evenwichtig wordt blootgelegd, en de moderne literatuur toegankelijk wordt gemaakt. Wie zich eens in de zoveel jaar weer eens grondig over dit soort zaken wil laten bijpraten, moet dit boek meenemen op vakantie. Bewaar het wel voor de laatste week, want juist omdat het zo bedriegelijk gemakkelijk wegleest, moet je helder zijn om de inhoud naar waarde te schatten.

De Beus begint nu eens niet te vertellen hoe het goede leven er uit ziet of zou moeten zien; hij laat anderen aan het woord, en dan blijkt dit een onderwerp waar heel verschillend en weinig samenhangend over wordt gedacht. Als retorisch exposé voert hij drie woordvoerders op die niet geteisterd worden door een overmatig filosofisch inzicht; 'normale' mensen, dus: Simon, de geslaagde yup, Roeland, een kleine krabber in Simons ogen, en Dina, die vindt dat zij pech heeft en nét iets minder dierbaar overkomt dan Agnes uit *Vrij Nederland*. Simon wordt meer in beslag genomen door bedrijven in moeilijkheden dan door mensen in de knel. Een Porsche-proleet die

niet nadenkt over mensen als Roeland en Dina. Hij is zo geslaagd, en zijn superioriteitsgevoel is zo comfortabel ingezonden dat toestanden van sociale ongelijkheid en onbillijkheid hem ontgaan. Dat is politieke praat waar hij van wegzapt naar RTL5. Roeland is zo iemand die zich net staande weet te houden, en twee dingen wil: houden wat hij met veel moeite heeft bereikt – zijn rang, loonschaal, huis en buurt – en niet afzakken naar de positie van verliezer, want zo ziet hij Dina, tegen wie hij zich afzet. Hij hoopt nog wat hogerop te komen, en wil in ieder geval zien dat zijn kinderen het beter doen. Een weinig bevlogen deugdproleet die cursussen volgt, ouderavonden bezoekt en probeert te sparen. Dina heeft geen geld, geen rendabele talenten, en vaker een strop dan een meevaller. Zij moppert en klaagt, maar houdt zich politiek afzijdig: het rondkomen gaat voor. Ze wil niet terug naar haar ex, maar vindt dat de heren politici zich nu eens moesten inzetten voor verhoging van de bijstand, gratis crèches en kwijtschelding van schulden. Voorrang aan de meest kwetsbaren, dat soort dingen.

Op deze door mij nog wat ingekleurde portretten baseert de Beus zijn hoofdstelling: *Simon, Roeland en Dina zijn zeer ongelijk aan elkaar, en toch streven zij niet naar een opheffing van de belangrijkste ongelijkheden*: Simon al helemaal niet, Roeland niet omdat er nog een vleugje 'American dream' in zit om althans zijn kinderen sociaal te zien stijgen, en Dina niet omdat ze niet verder

INHOUD

Economische gelijkheid
100 jaar sociaal-democratie
Het einde van de democratie
Bram Stemerding

B O E K E N

kijkt dan haar eigen randsituatie. Slecht nieuws voor de egalitaristen in de sociaal-democratie, zult u zeggen. Vergeet het maar, de nieuwe leefstijl heeft geen boodschap aan ideologie. De mensen geloven niet meer in economische gelijkheid, in gelijkheid die verder gaat dan rechtsgelijkheid en politieke gelijkheid. Maar de Beus geeft het niet op. Juist omdat het hedendaagse egalitarisme zoveel te lijden heeft van de verstoorde relatie tussen gelijkheid en het 'goede leven' zoals Simon, Roeland en Dina dat zien, haalt hij alles uit de kast wat de politieke filosofie ons biedt om te zien of hij een dialoog kan opbouwen die ons drietal aanspreekt.

Hulpbron-gelijkheid

Zijn speurtocht voert door wat hij een filosofisch oerwoud noemt. Er zijn nogal wat opvattingen over wat egalitarisme nu eigenlijk inhoudt, en de strijd loopt niet netjes langs de gebaande paden van links-rechts en religieus-seculier, maar vaak daar dwars doorheen: er zijn utilitaristen, verdragsdenkers, kantianen, aristotelianen, marxisten, sociaal-democraten, liberalen, anti-revolutionairen, cummunitaristen, republikeinen, feministen, institutionalisten, sceptici en wat dies meer zij. Schep daar maar eens orde in. Om te beginnen ontzenuwt de Beus de misvatting dat het bij egalitarisme 'om méér dan economische gelijkheid gaat'. Ging het gisteren nog over gelijke levenskansen, vandaag zou het om 'levensstijlen' gaan. Gelukkig laat hij zien dat dit prietpraat is. Voor wie Hennipmans ruime welvaartsbegrip han-

teert is er een eveneens ruime conceptie van gelijkheid denkbaar, waarin al die aspecten van leefbaarheid die de levensstijl uitmaken meegenomen zijn, inclusief het milieu, de ruimte voor zelfontplooiing en andere immateriële zaken. We kunnen het dus rustig op 'gelijke kansen' houden, zolang we inzien dat een mens niet bij brood alléén leeft. (Waar heb ik dat gelezen?) Overigens noemt de Beus de grote Nederlandse welvaartstheoreticus Hennipman niet in dit verband, en dat is wel een manco.

Het gaat in onze politieke orde inderdaad om de spanning tussen economische gelijkheid en het goede leven, concludeert de Beus. Daarbij beziet hij de *economische gelijkheid* in de ruimste zin des woords, en opgebouwd in stadia (blz. 14): 1. een gelijkheidsminimum (procedurele gelijkheid), 2. dit minimum plus een gelijk aandeel in hulpbronnen (hulpbron-gelijkheid), en 3. een gelijkheidsmaximum ('vriendelijke gelijkheid'). Het *goede leven* definieert hij als een complex van het zinvolle, het deugdzaam en het waardevolle leven (blz. 67). Dat ziet er allemaal nogal ingewikkeld uit. Het is geen wonder dat Simon, Roeland en Dina daar geen wijs uit worden, en dat hun ambitie verkruijmt tot het leiden van het 'beste eigenleven' (blz. 50).

Dat roept dan weer de vraag op of de politieke filosofie de gemeenschap een taak kan aanpraten die de blik van onze protagonisten wat verruimt. De Beus denkt van wel. Hij beredeneert dat proce-

durele gelijkheid niet genoeg is, omdat achterstandsgroepen vaak zo in hun eigen situatie 'gevangen' zijn dat zij geen gebruik weten te maken van de formele toegang tot voorzieningen. Als voorbeeld geeft hij het gebrek aan interesse voor alfabetiseringsprogramma's onder plattelandsvrouwen in Bangladesh. Hij had ook Troelstra kunnen noemen, die zich bekloeg over de 'vervloekte behoefteloosheid' van de Friese arbeiders. De Beus ziet hulpbron-gelijkheid – dat ik maar vrij vertaal als een voorzieningenbestel dat mensen ook *de facto* weerbaar maakt – als een noodzakelijke 'voorwaardenscheppende' bijdrage aan het goede leven (blz. 103), waarbij hij zich beroept op Rawls, Dworkin en Sen (hier mis ik de compenserende verschillenbenadering van de Galan en Tinbergen). 'Vriendelijke gelijkheid', waarbij anonieme medeburgers worden behandeld als vrienden, die per definitie in aanmerking komen voor ondersteuning van hun opbloei, ziet hij vooralsnog als een utopisch ideaal.

Tegen het einde van het boek probeert hij Simon, Roeland en Dina te overtuigen dat ze vanuit hun visie op het goede leven steun zouden kunnen geven aan hulpbron-gelijkheid. Daarbij valt op dat het moeilijke verhaal over het zinvolle, het deugdzaam en het waardevolle in dat goede leven er nauwelijks meer aan te pas komt, en daarmee kom ik aan mijn bezwaar tegen dit boek. Het is allemaal heel erudiet, maar waarom moet het zo ingewikkeld? Als eenvoudig econoom ben ik een

B O E K E N

veel simpeler verhaal gewend. Dat gaat zo: een mens is een individu èn een sociaal wezen. Daarom worden zijn waarden bepaald door eigenbelang èn altruïsme. Met zo'n gegeven is het zinnig – dat is wat anders dan ethisch of liberaal – om de individuele soevereiniteit als maat der dingen te nemen (tenzij we menen dat God of Allah de dienst moeten uitmaken), daar zijn liberalen en democratisch socialist

het al heel lang over eens. Dan zien we vanzelf hoever een ieder met dat deugdzame altruïsme van huis wil (dat verschilt, tussen mensen). Van die verschillende individuele doelstellingsfuncties maakt de politiek vervolgens bundelingen (partijprogramma's) die zij aan de man/vrouw probeert te brengen. Einde oefening.

Uiteraard moeten politici daarbij naar eigen vermogen begrip wek-

ken bij hun electoraat voor de redeneringen en de verbanden die De Beus vanuit een verbluffende en inspirerende belevingszucht in het licht stelt. Daarom moet dit boek mee met vakantie, en ter plekke uit de koffer, denk er om!

D. J. WOLFSON

*Hoogleraar economie, Erasmus
Universiteit Rotterdam; kroonlid
WRR en SER.*

